

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Зміна соціально-економічних умов у суспільстві, розвиток євроінтеграційних процесів призвели до того, що вимоги до рівня та якості підготовки спеціаліста у закладах освіти значно підвищилися. Сучасний професіонал повинен володіти такими якостями, як цілеспрямованість, працездатність, підприємливість, ініціативність, самостійність, тобто бути конкурентоспроможним на ринку праці. Як наслідок, у системі вищої освіти стоїть завдання не тільки навчати студентів наукам, а навчити їх вчитися та поповнювати свої знання протягом усього життя. Досягти цих цілей можна засобом педагогічно доцільної організації самостійної роботи студентів. Нові підходи до професійної підготовки засвідчили необхідність перегляду змісту освіти, що відображено в Державних освітніх стандартах вищої професійної освіти. Постійно зростаючий потік інформації, розвиток науки і практики вимагали включення до стандарту як аудиторної, так і позааудиторної самостійної роботи. Освітні стандарти зобов'язують викладачів навчати студентів самостійно працювати, здобувати знання, розширювати науковий кругозір, прагнути до істини в науці та практиці.

Дидактичне положення про важливість самостійної роботи студентів у навчальному процесі вищої школи давно стало загальноновизнаним. Але саме зараз цій важливій складовій навчального процесу в університеті приділяється особлива увага. Сьогодні цій проблемі приділяється значне місце в психолого-педагогічних дослідженнях (В. Кремень, І. Осадченко, Н. Кононець, Н. Паламарчук, О. Савченко та ін.). Проте, незважаючи на значний теоретичний потенціал, накопичений педагогічною наукою, він не використовується повною мірою в університетській практиці: навчальний процес у вищих професійних закладах освіти залишається подекуди малокерованим, заснованим на традиційних формах і методах навчання. Недостатньо уваги приділяється розвитку особистості студента, його самостійності, саморозвитку та самовдосконаленню. Самостійна робота студентів є неодмінною, навіть вирішальною складовою системи підготовки спеціаліста. Адже знання, набуті наполегливою самостійною працею, можуть згодом перетворитися на справжню рушійну силу науково-технічного поступу. Сучасна вища освіта покликана прагнути до подальшої активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, розвитку їх творчих здібностей і культури мислення, уміння самостійно орієнтуватися в потоці науково-технічної та суспільно-політичної інформації. Досягти цього можна лише формуючи у слухачів пізнавальну самостійність, тобто таку властивість особистості, яка виявляється в прагненні та вмінні самостійно оволодівати знаннями та способами діяльності, застосовувати їх у навчальній, практичній та професійній діяльності.

Вища школа покликана навчити і привчити студента прагнути до постійного оновлення своїх знань, самонавчання протягом життя, а також створювати для кожної особистості відповідні стереотипи діяльності та їх закріплювати. Тож пріоритетним напрямом зусиль викладачів у цій сфері має стати позааудиторна самостійна робота студентів. Це складний, якісно інший вид навчання порівняно з аудиторним навчанням. У ході позааудиторної самостійної роботи студент стикається з необхідністю мобілізації своєї здатності узагальнювати отриману інформацію, перетворюючи її в знання. Але ще важливішим є психологічний результат: у процесі самостійної роботи студент постійно відчуває себе особистістю, яка самостійно приймає рішення, несе за них відповідальність – і дійсно стає професіоналом-особистістю.

Самостійна робота обов'язково передбачає вміння самостійно організовувати свою діяльність, причому суто індивідуальну. Нерідко сучасні студенти самостійно виконують завдання не вчасно, з великим запізненням, якість виконаної роботи є задовільною. Уключення самостійної роботи до навчального плану, тобто регламентація її як особливого виду освітньої діяльності, характеризує принципово новий етап в організації педагогічного процесу у вищій школі. Тож метою зміни якісної сутності сучасної вищої освіти є активізація самостійної роботи студентів. Реалізація цього завдання потребує системного підходу, перегляду усталених поглядів практично на всі організаційно-методичні основи навчально-виховного процесу.

Навчальний процес у вищій школі передбачає обов'язкову позааудиторну самостійну роботу студентів, оскільки тільки в процесі активної самостійної діяльності може ефективно і плідно здійснюватися навчання й пізнання, тобто засвоюються знання, набуваються уміння і навички, студіюється певна галузь знань.

Самостійна робота сприяє формуванню таких важливих якостей особистості, як працелюбність, організованість і дисциплінованість, розвиває пам'ять, мислення, увагу. Наслідком сказаного є необхідність переходу від емпіричного вирішення проблеми організації позааудиторної самостійної роботи студентів ЗВО до розробки питань теорії та технології організації цього виду діяльності. Дослідження дидактів, психологів, фахових методик показали, що цілеспрямований і спеціально організований розвиток пізнавальної самостійності студентів здійснюється протягом усього навчального процесу в ЗВО (як в аудиторній, так і в позааудиторній роботі). Це головна умова успішної організації навчального процесу. Лише самостійна робота студентів і контроль за її виконанням при відповідній їх організації сприяє формуванню самостійності мислення та творчого підходу до вирішення завдань навчально-професійного рівня. Організація самостійної роботи студентів у сучасній вищій школі стає одним із стратегічних напрямів усієї методики навчання. Це зумовлено необхідністю підвищити пізнавальну активність майбутніх спеціалістів, перетворити сам процес навчання зі школи пам'яті на школу мислення. Сучасний фахівець вирішує часто мінливі завдання, часто пошукового

характеру. Тому вища освіта має не тільки готувати фахівця, а й формувати творчу особистість, яка здатна до самоосвіти. Отже, одним із загальних шляхів удосконалення роботи у ЗВО є перехід від інформативних форм навчання до контрольованого навчання, виявлення здібностей студентів та управління їх розвитком.

Організація самостійної роботи студентів потребує продуманої методології, щоб забезпечити зацікавленість, мотивацію та здатність ефективно навчатися самостійно. Сучасні підходи до розробки досліджуваної проблеми повинні передбачати такі аспекти організації самостійної роботи студентів:

1) чіткі цілі навчання (важливо розпочинати з детального визначення навчальних цілей і результатів самостійної роботи; варто переконатися, що ці цілі доведені до відома студентів, щоб вони зрозуміли мету самостійної роботи);

2) підготовка та планування: важливо надавати студентам необхідні ресурси, матеріали та інструкції для успішного виконання самостійної роботи. Це може включати підручники, статті, онлайн-ресурси, рекомендації, рубрики та терміни. Викладач має бути переконаним, що студенти розуміють очікування та вимоги);

3) вибір і автономія (доцільно запропонувати студентам вибір того, як вони виконують самостійну роботу. Це може включати вибір тем для дослідницьких проєктів, вибір із різноманітних завдань чи заходів або визначення формату для презентації результатів. Автономія та вибір можуть підвищити мотивацію та залучення);

4) супровід та підтримка: доцільно спрощувати складні завдання, розмежовуючи їх на більш дрібні, керовані кроки; важливо надавати вказівки, відгуки та необхідні ресурси протягом усього процесу; необхідно заохочувати студентів шукати допомоги, коли вони стикаються з проблемами;

5) інтеграція технологій: застосовуйте широкий спектр освітніх технологій для удосконалення процесу самостійного навчання; важливо використовувати онлайн-платформи, навчальні програми та цифрові ресурси, щоб подавати дидактичний зміст, забезпечувати інтерактивні дії та сприяти співпраці між студентами. Технології можуть покращити доступ до ресурсів і підтримати персоналізований досвід навчання);

6) стратегії активного навчання (доцільно розробляти завдання для самостійної роботи, яка сприяє активному навчанню; варто включати такі методи, як вирішення проблем, тематичні дослідження, моделювання, співпраця з одногрупниками, дискусії, дебати та проєктне навчання. Ці заходи заохочують критичне мислення та глибше залучення до матеріалу);

7) рефлексія та метапізнання (важливо надати здобувачам освіти можливість обміркувати процес навчання та його результати, заохочувати метакогнітивні стратегії, такі як встановлення цілей, моніторинг прогресу, самооцінка та коригування стратегій навчання за потреби. Рефлексія сприяє глибшому розумінню та саморегульованому навчанню);

8) оцінювання та зворотній зв'язок (доцільно застосовувати різноманітні методи оцінювання самостійної роботи студентів – письмові завдання, проекти, презентації, вікторини, портфоліо, взаємне оцінювання тощо. Крім цього, важливо забезпечувати своєчасний і конструктивний зворотній зв'язок, щоб допомогти студентам покращити свою роботу, а також зрозуміти свої сильні сторони та сфери розвитку); інтеграція самостійної роботи з аудиторним навчанням у групі (викладачеві варто поєднувати самостійну роботу з навчанням у класі, щоб створити цілісне навчання, надавати студентам можливість застосувати та розширювати свої знання з самостійної роботи під час обговорень у групі, реалізації заходів та проектів. Викладачеві також необхідно постійно посилювати зв'язок між самостійною роботою та дидактичним змістом курсу);

9) постійне вдосконалення (важливо регулярно оцінювати ефективність методики організації самостійної роботи студентів, отримувати від них відгук, аналізувати недоліки та досягнення).

Сучасні методи організації самостійної роботи студентів часто ґрунтуються на використанні технологій та різноманітних стратегіях активного навчання. Охарактеризуємо деякі сучасні засоби (рис. 1).

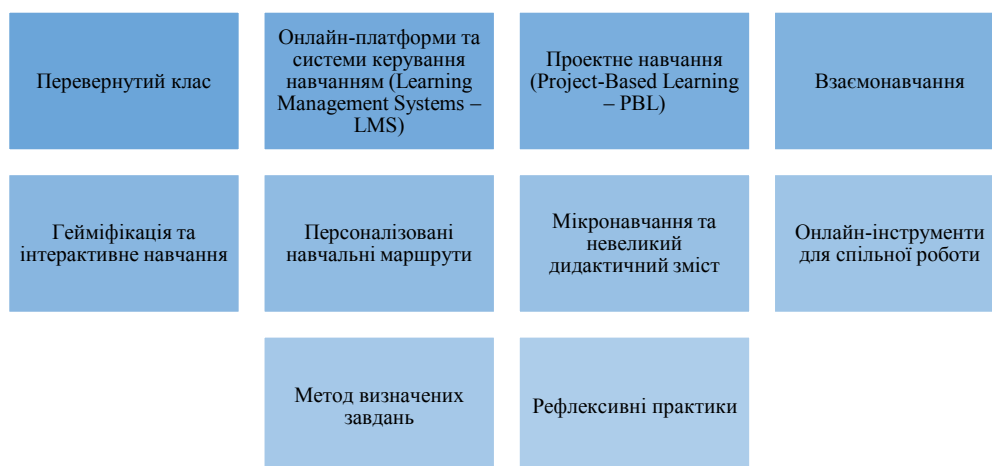

Рис. 1. Сучасні засоби організації самостійної роботи студентів

Перевернутий клас: у моделі перевернутого класу студенти самостійно вивчають матеріали курсу (наприклад, лекції чи читання) шляхом позааудиторної роботи. Потім взаємодія під час аудиторного заняття використовується для активної навчальної діяльності, обговорень і застосування концепцій шляхом вирішення проблем або групової роботи.

Онлайн-платформи та системи керування навчанням (Learning Management Systems – LMS): використовуючи онлайн-платформи, такі як Moodle, Canvas або Google Classroom, викладачі можуть організувати самостійну роботу, надаючи ресурси, завдання, вікторини та дискусійні форуми. Ці платформи також дозволяють відстежувати прогрес студентів і сприяти спілкуванню між студентами та викладачами.

Проектне навчання (Project-Based Learning – PBL): передбачає роботу студентів над реальними проектами, які вимагають від них дослідження та вирішення складних проблем. Студенти беруть на себе відповідальність за своє навчання, проводять дослідження, співпрацюють з однолітками та представляють свої висновки, що сприяє розвитку незалежності та навичок критичного мислення.

Взаємонавчання: цей метод передбачає, що студенти навчають і навчаються один в одного. Викладачі можуть організувати сеанси взаємного навчання, під час яких студенти пояснюють поняття своїм одногрупникам, беруть участь у рецензуванні завдань або працюють разом у навчальних групах. Це заохочує до співпраці та активної взаємодії з матеріалом.

Гейміфікація та інтерактивне навчання: гейміфікація самостійної роботи шляхом включення таких елементів, як значки, бали або таблиці лідерів, може мотивувати студентів активніше працювати з матеріалами курсу. Інтерактивні засоби навчання, моделювання та навчальні ігри також можуть зробити самостійне навчання більш захоплюючим та ефективним.

Персоналізовані навчальні маршрути: адаптивні технології навчання дозволяють інструкторам налаштовувати навчальні маршрути на основі індивідуальних потреб, уподобань і прогресу студентів. Студенти можуть працювати у своєму власному темпі, отримувати персональні відгуки та отримувати доступ до ресурсів, адаптованих до їхніх навчальних цілей.

Мікронавчання та невеликий дидактичний зміст: розділення навчальних матеріалів на менші, керовані частини (мікронавчання) полегшує студентам самостійне вивчення змісту. Цей підхід особливо ефективний для онлайн-навчальних середовищ, де студенти можуть отримати доступ до коротких відео, інтерактивних модулів або тестів на певні теми.

Онлайн-інструменти для спільної роботи: такі платформи, як Google Docs, Microsoft Teams або інструменти для спільної роботи на дошках, дозволяють студентам віддалено працювати разом над проектами, завданнями або мозковими штурмами. Це сприяє співпраці, комунікації та навичкам командної роботи, водночас дозволяючи гнучке планування та незалежні внески.

Метод визначених завдань: надання сформульованих завдань із чіткими інструкціями, контрольними точками та ресурсами допомагає студентам ефективніше орієнтуватися в самостійній роботі. Розбиття завдань на більш дрібні кроки та надання зворотного зв'язку на цьому етапі допомагає здобувачам освіти розвивати пізнавальну незалежність і оволодівати складними навичками.

Рефлексивні практики: включення рефлексивних заходів, таких як журнали, блоги або підказки для обговорення, заохочує студентів критично осмислювати власний процес навчання, ставити цілі та самостійно контролювати свій прогрес. Це сприяє розвитку метапізнання та навичок саморегулювання навчання.

Отже, дотримуючись означених методологічних стратегій та засобів, викладачі закладів вищої освіти можуть створити структуроване та сприятливе

середовище, яке дає студентам можливість брати на себе відповідальність за своє навчання та розвивати необхідні навички для успішної освіти протягом життя.

Список використаних джерел

1. Boekaerts M., Corno L. Self-Regulation in the Classroom: A Perspective on Assessment and Intervention. *Applied Psychology: An International Review*, 2005. № 54 (2). P. 199–231.
2. Schunk Dale H. *Learning theories: an educational perspective*. Greensboro: The University of North Carolina, 2016. 550 p.
3. Winne P. H., Hadwin A. F. The weave of motivation and self-regulated learning. In D. H. Schunk & B. J. Zimmerman (Eds.). *Motivation and self-regulated learning: Theory, research, and applications*, 2008. P. 297–314.

Смоковська Євгенія Іванівна

ТЕХНОЛОГІЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЯК ЕФЕКТИВНИЙ МЕТОД РЕСУРСНО-ОРІЄНТОВАНОГО НАВЧАННЯ

Сучасні вимоги до реформування освіти в Україні вимагають від закладів передвищої освіти підготовку висококваліфікованих працівників, активних особистостей, здатних до самоосвіти та самореалізації. Виконання такого завдання неможливе без пошуку нових педагогічних технологій, форм, методів і засобів активізації пізнавальної діяльності студентів, розвитку розумових, фізичних і духовних здібностей та якостей. Одним із ефективних способів активізації навчальної діяльності здобувачів освіти є застосування технології візуалізації навчального матеріалу.

Технологія візуалізації навчальної інформації – це система, яка включає елементи: комплекс навчальних знань, візуальні способи їхнього представлення, візуально-технічні засоби передачі інформації, психологічні прийоми використання.

Візуалізація навчального матеріалу є важливою складовою як очного, так і дистанційного формату. Дистанційний формат навчання має базуватися на унаочненому контенту.

Стаття розкриває дидактичний потенціал, засоби, методи візуалізації; ресурси та сервіси, можливості штучного інтелекту у візуалізації як елементів технології візуалізації в умовах ресурсно-орієнтованого навчання [3].

Візуалізація у представленні інформації у зручній формі має достатньо великий потенціал для використання в освітньому процесі. Візуалізація полегшує сприйняття навчальної інформації студентами, викликає зацікавленість у навчальній діяльності, сприяє формуванню уявлень студентів про об'єкт вивчення. Надає змогу створення емпатії в процесі навчання. Водночас активізує різні види пам'яті та мислення, розвиває пізнавальний інтерес студентів до певної навчальної теми. Сприяє запам'ятовуванню інформації, кращому включенню нових знань в систему раніше засвоєних. Дозволяє відійти від пасивного сприйняття майбутніми фахівцями змісту до